

NÂZIM HİKMET'İN HAYATI VE ŞİİRLERİ

Mariya LEONTİÇ¹

Özet

Nâzım Hikmet 1902'de Selanik'te doğdu. Nâzım Hikmet, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok örneği görülen kozmopolit bir aileye mensuptur. 1921'de Nâzım Hikmet Moskova'ya gider ve "Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi"nde sosyoloji, politoloji ve sanat tarihini okumaya başlar.

Çağdaş Türk şiirinde Nâzım Hikmet'in önemli yeri vardır. İlk şiirlerini hece vezniyle yazar. Moskova'da fütürist ve konstrüktivizm akımlarıyla tanışır ve özellikle Vladimir Mayakovski'den etkilenir. Böylece Nâzım Hikmet Türk dilinin zengin ses sisteminden ve ses uyumlarından yararlanarak Türk şiirine serbest nazmı getirir. Şiirleri elliye aşkın dile çevrilmiştir.

Kitaplarını yazarken ilhamı hayatından ve dünyada yaşayan insanlardan, özellikle Türkiye'de ve Sovyetler Birliği'nde yaşayan insanlardan alır. O, şiirlerinde, hayat, ölüm, adalet, barış, hapis, kadın, eş, adam, anne, baba, çocuk, sevgi, köyler, şehirler, vatan ve insan sevgisi için yazar.

Nâzım Hikmet 1963'te Moskova'da vefat etti.

Anahtar kelimeler: *lirik şair, serbest nazım, insan sevgisi, kadın sevgisi, vatan sevgisi.*

NAZIM HIKMET'S LIFE AND POETRY

Abstract

Nazım Hikmet was born in Salonica, Ottoman Empire, today Thessaloniki, Greece, in 1902. He came from a cosmopolitan and distinguished family. He is one of the best lyric poets in Turkey. In 1921 Hikmet went to Moscow where he studied Sociology at the Communist University of the Toilers of the East.

Nazım Hikmet has an important place in contemporary Turkish poetry. He was writing his first poems in syllabic verse. In Moscow, he was influenced by the young Russian poets, especially by Vladimir Mayakovsky. There, Nazım Hikmet changed his form and preferred writing in free verse which harmonised with the rich vocal properties of the Turkish language. His poetry has been translated into more than fifty languages.

---

¹ * Doç. Dr. "Gotse Delçev" Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Görevlisi, marija.leontik@ugd.edu.mk

The books that he wrote were inspired by his life and the people all over the world, particularly from Turkey and Soviet Union. He often wrote about life, death, justice, peace, prison, woman, wife, man, mother, father, child, love, villages, cities, homeland in his poems and put his love for people into his writing.

Nazım Hikmet died in 1963 in Moscow, Soviet Union.

Key words: *lyric poet, free verse, love for people, love for woman, love for homeland.*

1.Giriş

Bir toplumda her dönemde birçok yeni şair belirebilir, fakat gerçek anlamda yenilik getiren şairler çok seyrek ortaya çıkar. Nâzım Hikmet, doğal şiir yeteneği ile Türk şiirine yenilik getirdi. Bu yeniliği ise birçok şair benimsedi. Bunu, farklı ülkelerde çalışan ve yaşayan şairler ve çevirmenler de farkettiler, Nâzım Hikmet'in şiirlerini, onun şiir estetiğini kendi okuyucularına tanıtmak için şiirleri farklı dillere çevirdiler. Dietrich Gronau'ya göre "...Atatürk'ün toplum adına elde ettiklerini Nâzım Hikmet de Türk dili adına gerçekleştirmiştir: Katı Osmanlı kurallarının, modern bir esneklikle aşılması."² Nâzım Hikmet, orijinal şiir ifadesi, müziği, ritmi, yeni yapı ve konularla Türk şiirinde yeni bir yol açtı. Birçok yazar şiirlerine hayran kalıp onu gizli gizli okudular ve etkilenip serbest nazmı benimsediler.

Şiiri ve poetikası olumlu olumsuz eleştiriler almasına rağmen, şair kendi yaratıcı yolunu terk etmedi. Şiiri, hayatının en zor anlarında ruhunun çökmesine izin vermeyen en sadık yoldaşı oldu. Şiir, hapisanelerdeki yalnızlığında yıllarca en iyi arkadaşı idi. Onun aracılığı ile doğa, hayat ve insanlarla iletişim kuruyordu. Bu yüzden hayattan uzak iken hapisanelerde yazılan şiirleri ile hayatı çok kuvvetli yansıtıyordu.

Şair, lirik şiirleriyle kendi zamanını aşip evrensellik kazandı. Şiirlerdeki yoğun duygu ve içtenlik, şairin duygusal, manevi ve fikir dünyasına girmemize izin vermiştir. Bu sebeple şiirlerinde otobiyografik unsurlar bulmamız mümkündür. Şairin lirik şiirlerini okuyan onun hayatını okumuş olur.

2.Nâzım Hikmet'in Hayatı

Nâzım Hikmet 15 ocak 1902'de Selanik'te doğmuştur. Her şair kendi döneminin ruhunu taşıyan bir varlıktır. Nâzım Hikmet de Osmanlı coğrafyasında 1900'ün ilk yıllarında doğanların savaş acısını, Kurtuluş Savaşı'nın ve Türkiye Cumhuriyeti'nin sancılarını yaşayanların kaderini paylaşır.

Nâzım Hikmet, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok örneği görülen kozmopolit bir aileye mensuptur. Doğal olarak Nâzım'ın gelişmesinde bu ailenin mensupları büyük rol oynamıştır. Nâzım'ın dedesi Mehmed Nâzım Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı bölgelerinde valilik

---

²Gronau Dietrich. (1995). *Nazım Hikmet*. Altın Kitaplar Yayınevi – İstanbul, 39

yapmış bir Mevlevîdir; babası Hikmet Beyise, İttihat ve Terakki iktidarında Matbuat Müdürlüğü yapmıştır. Annesinin büyük babası Mustafa Celâleddin Paşa, İstanbul'a gelerek müslümanlığı kabul eden Borjenski soyadlı Polonyalı bir Türkolog, mühendis ve topografıdır; annesinin babası Enver Paşa dilbilimcidir; annesi Celile Hanım ressamdır. Ressam ve şair olan dayısı Mehmet Ali ise, gönüllü olarak Balkan Savaşı'na katılmış ve şehit olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'na hizmet eden diğer aile mensupları, anneanne tarafından büyük dedesi olan Müşir Mehmet Ali Paşa ve büyük babası Dağistanlı Hâfız Paşa'dır. Doğal olarak böyle bir ailenin içinde Nâzım milliyetçi duygu ve fikirlerle büyümüştür. Bu sebeple Galatasaray Sultanisi'nin hazırlık sınıfında, Nişantaşı Sultanisi'nde, Bahriye Mektebi'nde okumuş ve Hamidiye Kruvazörü'nde yaklaşık iki yıl subay olarak hizmet etmiştir. O dönemde de şiir yazmaktadır. Sağlık sorunları sebebiyle askerlikten ayrılmak zorunda kalan Nazım, bundan sonra şiirini bir silah gibi kullanmaya devam etmiştir. Farklı edebiyat dergilerinde şiirler yayımlayış ilgi çekmiştir.

Bazı kaynakların verdiği bilgilere göre Nâzım, aile fertlerine sevgi ve saygısı büyükmüş. Annesini, babasını ve kız kardeşi Samiye'yi çok severmiş. Annesiyle babası geçinememiş, fakat o iki tarafı da haklı ve mazur görürmüş. Nâzım 16 yaşında iken babası Hikmet Bey Seferyadis adlı Yunan bir hanıma âşık olmuş ve annesi Celile Hanım'dan ayrılmış. Bu ayrılık Nâzım'ın gönlünde derin iz bırakmış ama hayatı boyunca bu ayrılığı anmamış ve ebeveynlerini suçlamamış. Celile Hanım inanılmaz güzel bir kadınmış. Nâzım'a edebiyat dersleri veren Yahya Kemal Beyatlı ona âşık olmuş. Nâzım evlenme dedikodularını duyunca isyan edip Yahya Kemal'i çocuksu bir yolla tehdit etmiş. Yahya Kemal'in tehditlerle bu evlilikten vazgeçmesini sağlamış, böylece edebiyat dersleri ve bu ilişki sona ermiş. Celile Hanım, Yahya Kemal'i doğru dürüst unutamadan Kaymakam İbrahim Bey'le evlenmiş, fakat kısa sürede de boşanmış.

Nâzım Hikmet işte böyle bir toplum ve aile ortamında kendi yolunu bulmaya çabalamaktadır. İstanbul işgal altındayken, Nâzım ve arkadaşları isyan duyguları içindedirler. Çevrelerinde gelişen milliyetçi duygu ve fikirlerle beslenen Nâzım, bir gün bunu şiirlerine de yansıtacaktır. O dönemde milli hislerini şiire döken kalemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Nâzım, "sanat sanat içindir" ilkesini "sanat gaye içindir" ilkesiyle birleştirip kısa sürede ünlenen milliyetçi şiirler yazmaya başlar. Bu koşullar ortasında, Millî Mücadele'ye katılmak amacıyla Nâzım Hikmet ve arkadaşları Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû), Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nâfiz Çamlıbel, 1 ocak 1920'de Anadolu'ya geçmek için yola çıkarlar. Anadolu'daki hayat Nâzım'ı çok etkiler. Nâzım cepheye gönderilmeyi istemesine rağmen gönderilmez. Kısa bir süre sonra, Nâzım Vâlâ Nureddin ile Bolu'da öğretmenlik yapar. Bu dönemde, onlar, Ankara'da, Büyük Millet Meclisinde, Mustafa Kemal'e genç şairler olarak takdim edilmiş ve Atatürk şunu tavsiye etmiş: "Bazı genç şairler modern olsun diye mevzusuz şiir yazmak yoluna sapıyorlar. Size tavsiyem, gayeli şiirler yazınız."³ Yine bu yıllarda Nâzım Sovyet Devrimi'ne de ilgi duymuş, Batum'a gitmiş ve Türkiye Komünist Partisi'ne üye olmuştur. Daha sonra, 1921 yılı ağustosunun sonunda, iki genç şair Moskova'ya gider.

Moskova'da, Nâzım Hikmet "Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi"nde (KUTV) üniversite hayatına başlar. Nazım ve Vâlâ ilk önce Fransızca bölümüne kaydolur, sonra Nâzım

³Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 98

sosyoloji, politoloji ve sanat tarihine yönelir. KUTV genç şairler için büyük bir tecrübendir çünkü o üniversitede 84 ayrı milletten öğrenci vardır. Geçimlerini kitaplar çevirip ders vererek sağlarlar, bu dönemde şiir yazmaya da devam etmektedirler. Sonraları öğretim ve çevirmen kadrosu içinde yetiştiklerinde Türkçe dersler vermeye başlarlar. Nâzım birçok yabancı aydınla tanışır, Moskova yazarlarının farklı toplantılarını ziyaret eder. Yine bu dönemde onu çok etkileyen Mayakovski ve diğer tanınmış şairlerle tanışır. Şiirdeki fütürizm ve konstrüktivizm gibi yeni akımları da tanıma fırsatı bulur. Moskova’da Safter adlı bir Hintli arkadaşı Nâzım’ın hayatını etkilemiştir. Safter, aldıkları tahsilin artık yeterli olduğunu, memleketlerine dönüp politika yoluyla haksızlıklara karşı koymalarının gerektiğini söylemektedir. Nâzım bunu duyunca hemen vatanına dönmeye karar verir ve 1924’te Türkiye’ye döner.

Nâzım ülkesine döndüğünde vatanın tarihî anlar yaşadığını görür. Mustafa Kemal Atatürk yeni bir Cumhuriyet kurmuştur. Toplumun her bireyine eşitlik ilkesi fikirleriyle beslenmiş olan Nâzım Hikmet, vatanın o dönemki durumundan rahatsızlık duyar çünkü halk hâlâ yoksuldur, sınıflar arası farklar da bir hayli açıktır. Nâzım Hikmet, Rusya’dayken edindiği eşitlik ilkesi yolunda, “*Aydınlık*” dergisinde şiirler ve yazılar yayınlamaya devam eder. Bu dergi Türkiye Sosyalist İşçi-Köylü Partisinin yayın organı olduğundan kısa sürede yasaklanır ve onunla iş birliği yapanlar tutuklanır. O esnada İzmir’de bulunan Nâzım saklanır ve 1925’in sonbaharında Sovyetler Birliğine kaçıp tutuklanmaktan kurtulur.

Hayatının Sovyetler Birliğindeki bu ikinci döneminde genellikle edebiyatla uğraşmaktadır. Şiirleri çeşitli yerlerde yayınlanmaktadır. Şiirlerini değerlendiren yazılar bile neşredilmektedir. 1928 yılında kabul edilen bir yasadan yararlanarak tekrar vatanına dönmek ister. Fakat sınırı geçtiğinde Hopa’da tutuklanır. Nâzım birçok aydının ve dostunun sayısız yazısıyla hürriyetine ve sevdiği İstanbul’a kavuşur. 1929 yılında “*Resimli Ay*” dergisinde çalışmaya başlar, yeni şiirlerini ve yazılarını bu dergide yayımlar.

Nâzım çalışkan bir işçidir. İşini bitirene kadar devamlı çalışmaktadır, serbest zamanında arkadaşlarıyla fikrî tartışmalar yapmakta ya da yeni şiirler yazmaktadır. Boşa geçirilecek zamanı yoktur. Komünizm propogandası yaptığı yönünde suçlamalara maruz kalan Nâzım kısa sürede birçok kişinin tepkisini çeker. Mart 1933’te tekrar tutuklanır. Savcılık “*Gece Gelen Telgrafı*” adlı kitabı toplar ve Nâzım da, yayımcı da halkı rejim aleyhine kışkırtmak iddiasıyla, sonra ise komünizm propagandası yapmakla suçlanırlar. Bu dava dört yıl hapis cezası ile sonuçlanmış. Cumhuriyet’in 10. Yılı nedeniyle çıkarılan af yasasından yararlanan şair bir buçuk yıl hapis yattıktan sonra hürriyetine kavuşur. Nâzım yine İstanbul’a dönmüştür. “*Akşam*” ve “*Tan*” gibi gazetelerinde Orhan Selim takma adıyla yazılar yayımlar. Bu dönemde daha çok kitap yazmaya ağırlık verir, gazetelerde de yayınlanan bazı romanların Rusçadan Türkçeye çevirisini yapar ve film stüdyolarında çalışır.

1938 yılında yeni tutuklamalar başlamıştır. 17 ocak 1938 yılında Nâzım Hikmet tutuklanır. Kara Harp Okulu öğrencilerinin odalarında bulunan Nâzım’ın şiir kitapları bu tutuklanmaya sebep olmuştur. Halbuki öğrencilerin odalarında bulunan kitaplar Nâzım’ın diğer kitapları gibi kitapçılarda satılan kitaplardır. Nâzım bu sefer, Kara Harp Okulu öğrencileri ile irtibatla olmak ve askeri isyana teşvik etmekle suçlanmaktadır. Mart 1938’de açılan davada Nâzım Hikmet “askeri kişileri üstlerine isyana teşvik” suçuyla on beş yıl, haziran 1938’de ise “askeri isyana teşvik” suçuyla yirmi yıl hapse mahkûm edilir. O zamanki Türk ceza kanununa göre bir kişi en çok otuz yıl hapse mahkum edilebilirken, bu iki ceza birleştirilip toplam otuz beş

yıl hapse mahkum edilir. Davanın sonunda ceza yirmi sekiz yıl dört aya indirilir. Yirmi sekiz yıllık cezanın on üç yılını Nâzım Hikmet İstanbul, Çankırı ve Bursa hapisanelerinde geçirir.

Nâzım Hikmet'in hayatında toplam on beş yıl süren dört hapisane dönemi vardır, daha başka bir ifadeyle hayatının dörtte birini hapisanede geçirir. İdeallerle dolu devrim ruhunun hayatın cilvelerinden ve toplumun çalkantılarından uzak kalması kolay değildir. Dışarıdaki hayatla sadece eşinden, annesinden, kızkardeşinden ve dostlarından gelen mektuplarla iletişim kurmaktadır. Zamanının en büyük kısmını onlara mektup yazarak geçirir. Mektuplar dışında çok okuyup şiir yazmaktadır. Ailesini geçindirmek için arkadaşlarının gizlice getirdiği kitapları Türkçeye çevirir, çeviriler tamamlandıktan sonra arkadaşları çevirenin adını yazmadan bu eserleri yayınlılar. Nâzım Hikmet bir mektubunda cezaevindeki durumunu ve hayat felsefesini çokgüzel ifade etmektedir: "...Üç türlü yaşamak var: birincisi, yaşadığının farkında olmazsın. Yani yaşadığını, yaşamak denen hadiseyi bütün azametiyle idrak etmeden yaşarsın. Yani, insanların büyük bir çoğunluğu gibi... İkincisi, nerede olursan ol, hangi şartlar içinde bulunursan bulun, yaşamak bir saadettir senin için. Düşünmek, okumak, sevmek, döğüşmek, görmek, iştirmek, çalışmak, işkence etmek, nefret etmek, hasılı bütün bu maddî ve manevî şeyler bir saadettir senin için. Yani bizzat yaşamak denen şey ne güzeldir. Bunu her an ve her şart içinde idrak edersin. Üçüncüsü yaşamak sadece bir vazifedir senin için. Bazen ölmek nasıl bir vazife olursa, yaşamak öyle bir vazifedir. Verilmiş bir sözü yerine getirmektir. Benim için yaşamak denen hadise, ister hapiste olayım, ister dışarda, ister sevgilinin eli elimde ay ışığını seyredeyim, ister hapisanede odamın tavanında yürüyen tahtakurusunu, yaşamak bir saadetti. Hatta sanırım, bizim Türk edebiyatında, 'yaşamak ne güzel şey' diyen ilk şair kulunuzdur. Şimdi iş değişti. Yaşamak benim için sadece bir vazife oldu. İşte bundan dolayı da korkunç, kahrolası bir kuvvete ulaştım. Taşın, demirin, kuru tahtanın kuvveti... Hani cüzamlıların bedenleri hassasiyetini kaybedermiş ya, onların burunlarını yaksan hissetmezlermiş. İşte benim de ruhum, yani şuurum, yani beynim ve cümle asabiyyem o hale geldi. Artık ıstırap çekmeme imkân yok, fakat şahsen saadet duymama da imkân yok. Hayatımdan bu iki nesneyi attım. Tek kelimeyle söylemek icap ederse, fert olarak mevcut değilim. Sevgi, şefkat, merhamet, güzelin karşısında hayranlık falan filan gibi şeyler benden uzak. Gayet kuvvetliyim. İnsafsız, haşin, acı bir kuvvet değil. Çünkü, bunlar da bir çeşit cümle asabiye işidir, hassasiyet meselesidir. Sadece kör bir kuvvet, tabiat kuvveti gibi bir şey. Niye bu hale geldim? Zayıf bir insanken, sadece insanken, ne kadar bahtiyardım? Niçin bu bahtiyarlığı kaybettim? Niçin böyle kuvvetli bir insan oldum? Bunun sebebi bir değil, yığınla... Yazmaya değmez..."⁴

Nâzım Hikmet'in trajik hayatında çok şanslı durumlar da olmuştur. Hayatının en zor günlerinde arkadaşları, dostları, sevdiği kadınlar ona samimiyetle destek verip yardım ederler. Bu zor zamanlarında kendisi için en büyük dayanak bu desteklerdir. Nâzım Hikmet, bir gün adaletin yerini bulacağı, özgürlüğe kavuşacağına inanmış. Bu inanç, 1949'da hapisten Vâlâ'ya gönderdiği bir mektupta da görülmektedir: "...Kalan ömrümün geri kısmını da dışarda geçirmeyi, mesela tramvaya, vapura binebilmeyi, sevdiğim insanlarla iki çift lakırdı edebilmeyi canım pek çekiyor. Kaç gündür yine kupkuru bir ağaç gibiyim. Bak senden mektup geldi, hemen yeşerdim. Dışarıda insanlara, şehre, tabiata kavuşursam gerçekten de Türk diline layık şeyler yazabileceğime inanıyorum. Hani beni el birliğiyle hapisten çıkarabilirseniz çok sevineceğim."⁵

⁴Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 370-371

⁵Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 377

Nâzım Hikmet hapisteyken, en yakınları onu dışarıya çıkarmak için bir hayli çaba harcamaktadırlar. Özellikle 1949-1950 yıllarında Nâzım Hikmet'i kurtarmak için yoğun kampanyalar düzenlenir. Bu kampanyaya yerli ve yabancı aydınlar ve yazarlar, yabancı yazar birlikleri, yerli ve yabancı demokratlar ve ileri görüşlü kişiler, uluslararası demokrat örgütler, siyasetçiler vs. katılmışlardır. Yurt dışında şairi kurtarmak için birçok komite kurulur, protestolar düzenlenir ve onun hakkında yayınlar yapılır. ABD, Fransa, İngiltere, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, İsviçre, Mısır, Hindistan, Irak, Lübnan, Suriye ve Yugoslavya'da şairi kurtarmak için protesto gösterileri düzenlenir. Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Jacques Prévert, Albert Camus, Raymond Queneau gibi tanınmış aydınların dışında, başta Oskar Daviço ile eski Yugoslavya'nın yazarları da bu protestolara katılmışlardır. Bu kampanyalar 1950'de Türkiye'de zirveye çıkar. Hakkın bir gün yerini bulacağından, tekrar affedileceğinden artık ümidini iyice kesen şair, sağlığının elvermemesine rağmen bu dönemde açlık grevine başlar. 5 Nisan 1950 tarihli mektubunda Nâzım, yakın arkadaşı Vanu'ya şunları yazmaktadır: "...Ayın sekizinde yatacak olduğum açlık grevine ümitle başlıyorum. Yeisle kederle değil. Bu uğurda ölürsem dahi son nefesime kadar ümitle yaşayacağım... Senden ve Müzehher'den bazı ricalarım var: Annemi ve Samiye'yi (kızkardeşi) size telefon ettikleri zaman teselli edin. Münevver (müstakbel tek çocuğunun annesi) yapayalnızdır, kızı destekleyin. Ona kuvvet verin. Hele bu günlerde ara sıra evinize çağırıp oyalayın. Ve siz de her şeye rağmen ümitli olun. Hele sen Vâlâ'cığım, sinirlenme, kahrolma. Düşün ki ben gayet ümitliyim. Hak aramanın keyifli sevinci içindeyim. Ve bu hakkın ben ölsem bile nasıl olsa günün birinde tecelli edeceğini düşünmek, buna inanmak, bundan emin olmak gibi bir bahtiyarlığım var..."⁶ Birkaç gün sonra yazdığı mektup da yine mücadelesinin ne için olduğunu anlatmaktadır: "...Bu işi yapacaksam, bu işi yapıyorsam, yeis neticesi, yılgınlık, çöküntü neticesi değil, hakkımın, adaletin, hakikatın ortaya çıkması için, yapılacak başka şey kalmadığı için, kanun yolları açılınsın, gerekli makamları harekete getirmeye yardımı olsun diye hayatımı orta yere koyuyorum..."⁷

Nâzım'ın açlık grevi bütün dünyada büyük yankılar uyandırır. Birçok gazetede açlık grevi hakkında yazılar yayınlanır, ünlü şairler şiirler yazar, Türkiye'deki elçiliklerin önlerinde gösteriler yapılır, Nazım'a destek çıkan bayanlar kapı kapı dolaşıp tanınmış aydınlardan imzalar toplar, hatta, Ankara'da tanınmış şairler Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet, Nâzım'ı takviye için üç günlük açlık grevine yatarlar. Nazım'ın annesi Celile Hanım, artık iyice görmeyen gözlerine ve yaşlılığına rağmen Haliç köprüsünde bir elinde baston, diğer elinde pankart, oğlunun kurtarılması için imza toplamaktadır. Türk aydınları, düşünürleri, yazarları, sanatçıları, bu faaliyetlere büyük ilgi gösterip kendi imzalarıyla şairin açlık grevine son vermesini, Büyük Millet Meclisi'nden ise yeni af yasınının çıkmasını talep ederler. Nazım, 18. gün grevine son verir. Bu açlık grevi şiirlerine de yansdı: "Kardeşlerim, / zaten beni hiçbir zaman bir başıma bırakmadınız, hem sade beni değil / memleketimi ve halkımı da. / Sizinkileri benim sevdiğim kadar / siz de benimkileri seviyorsunuz diye / sağ olun kardeşlerim, teşekkür ederim. / Kardeşlerim, / ölmeğe niyetim yok. / Kardeşlerim, / biliyorum, / yine de yaşamakta devam edeceğim yanı başınızda..." ("Açlık Grevinin Beşinci Gününde"). Bu sıralarda Demokrat Parti seçimleri kazanmış ve iktidara gelir. Yeni meclis kurulunca yeni bir af yasası hazırlanır ve Nâzım 15 temmuz 1950 yılında, hürriyetine kavuşur. Hürriyetine kavuşan Nâzım'ı arkadaşları,

⁶Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 381

⁷Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 382

hapisten çıktığının ertesi günü gece vakti kara ile denizin buluştuğu yere götürürler, şair ellerini denize sokar, sırt üstü yere uzanıp gökyüzünü, yıldızları seyreder, sessizce denizin dalgalarını dinler. Çünkü bu özgürlükte Nâzım'ın en büyük isteğidir.

On üç yıllık hapisane hayatından sonra normal bir yaşantıya dönmek kolay değildir. Bunu şiirinde de görürüz: “Uyandın. / Nerdesin? / Evinde. / Alışamadın hâlâ / uyanır – uyanmaz / evinde olmaya. / On üç yıl hapiste kalmanın / sersemliklerinden biri de bu.” (“*Hapisten Çıktıktan Sonra*”). Fakat yine de Nâzım göğe, ufka, yıldızlara bakabildiği, güneşi hissedebildiği, denizde yüzebildiği, sokaklarda dolaşabildiği için çok mutludur. Bu dönemde eşi olan Piraye'den ayrılmış, gönlünü tek çocuğu olan Memet'in annesi Münevver'e bağlamıştır. Bu sevgi şiirine de yansımıştır: “Hapisten çıkmışın, / çıkar çıkmaz da / gebe koymuşun karını, / takmışın koluna / geziyorsun akşamüstü mahallede. / Karnı burnunda hatunun. / Nazlı nazlı taşıyor mukaddes yükünü. / Sen saygılı ve kibirlisin...” (“*Hapisten Çıktıktan Sonra*”). Yıllarca göremediği arkadaşlarını aramaya başlar. Geçimini sağlamak için günlerce iş aramaktadır. Uzunca bir müddet işsiz kalmasının ardından hapisaneye girmeden önce çalıştığı iş yerine başvurur. Eski patronu onu işe alır, Nâzım çok mutludur. Fakat bu mutlu dönemler onun hayatında sanki kısa sürmektedir. Bu sefer polis onu devamlı takip eder, üstelik 48 yaşında ve hasta olmasına rağmen askere çağrılır. Uzun hapisane yıllarından ve kirli tuzaklardan epey çekmiş biri olarak, Nâzım çok tedbirlidir. Aklına Sabahattin Ali gibi askerken sınıra gönderilip kaçmak suçuyla öldürüleceği korkusu gelir. Vatanında, yuvasında, Münevver ve oğlu Memet'le, artık hayatının sonlarına gelmiş annesiyle, dostlarıyla birlikte olma isteği ve tekrar hapse atılma korkuları arasında bocalamaktadır. Sonunda karar verir. Bu kararı en iyi onun yakın arkadaşı Vâlâ açıklamıştır: “...Şöyle bir söz vardır: İdeal uğrunda zorluklara katlanıp yaşamak, ideal uğrunda ölmekten zordur. İlk gençliğinde ideal uğrunda ölmeyi amaç bilen Nâzım, hayatının sonraki kısımlarında daha zor yolu, amacı uğrunda zorluklara katlanıp yaşamak yolunu seçti...”⁸ Daha sonra Nâzım Hikmet o dönemi şöyle anlatacaktı: “13 sene hapiste yattım. Bu 13 senelik hapis doğrudan doğruya işlediğim bir suçun karşılığı değildi; uydurulmuş bir suçun, omzuma yüklenen bir suçun cezasıydı. Hapisten çıktıktan sonra 50 yaşıma basmama ancak bir yıl varken beni askere almak istediler. Ben askerden kaçan adam değilim, ama o yüreğimle askere gitmek bu şerefî hayatımla ödemem demektir. Sonra yine haber aldığıma göre beni sadece askere alacak değillerdi. Askere alma bahanesiyle harcayacaklardı, sonra ‘Nâzım Hikmet askerden kaçtı, kaçarken öldürdük’ diyeceklerdi.”⁹ Nâzım Hikmet ikinci kez askerliğe çağrıldığında, arkadaşlarıyla Moskova'ya kaçma kaçmak için plan yapar. En yakınlarıyla görüşükten sonra 17 Haziran 1951 pazar sabahı saat dokuzda deniz yoluyla vatanından ayrılır ve dönüşü olmayan bir yola çıkar.

Bundan sonra Nâzım Hikmet hayatının sonuna kadar Moskova'da yaşamıştır. Moskova'da birçok edebiyat okumalara davet edilir, kendi adına özel edebiyat akşamları tertiplenir. 1. 3. 1956'da onun için tertiplenmiş bir edebiyat gecesinde şunları söyler: “...Sovyet insanları beni dost olarak adlandırdıklarında, çok övünç duyuyorum bundan. Gerçekte de Sovyetler Birliği fiilen ikinci yurumdur benim. Bu nedenle size, dosttan daha yakınım ben. 1919 yılında geldim Sovyetler Birliğine. Fena bir delikanlı değildim, gençtim. İlk kez burada sevdalandım, barışın ne demek olduğunu burda öğrendim. Ve kendi öz halkının nasıl

⁸Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 45

⁹Dündar Can. (2006). *Nazım*. İmge Kitabevi – Ankara, 16

sevilebileceğini de burada öğrendim. Burada, en büyük acıyı yaşadım, Lenin öldüğünde. Ve beş dakika saygı duruşunda bulundum tabutu önünde. İnsanın yurdu, başından en büyük acının geçtiği ve en büyük mutluluğu yaşadığı yerdir. Bu nedenle ben Moskova'yı kendi kentim ve Sovyetler Birliğini ikinci yurdum saymaktayım..."¹⁰ Vatan hasretini, Münevver ve Memet özlemine Sovyetler Birliğinin her bölgesini gezerek bastırmaya çalışmaktadır. Pekçok ülkeyeyaptığı seyahatlerden evine farklı farklı eşyalar, süsler getirir. Nâzım'ın halk sanatına olan tutkusunu bilen arkadaşları da ona halkın özünü yansıtan eşyalar armağan etmektedir. Bütün bu eşyaları biriktiren Nâzım'ın evi adeta bir halk müzesine dönmüştür. Halk sanatı yanında çağdaş sanata da hayran olan Nazım'ın evinde bu sanatın örnekleri de yer alır.

Bütün bu seyahatler ve edebiyat faaliyetleri şairin hayatını dolduramaz çünkü "Şu gurbetlik zor zanaat zor..." ("*Sofya'dan*"). Araya giren on yıllık ayrılık ve uzaklık, şairin eşi Münevver'i ve oğlu Memet'i görme ümidini büsbütün yitirir, duygularını bastırıp bilinciyle yaşantıya devam etme kararını verir. Vefat etmeden birkaç yıl önce genç olan Vera Tulyakova'ya âşık olur. O da şairin hayatına aydınlık ve sıcaklık veren kadınlardan biridir. Mücadelelerle yıpranan şairin kalbi fazla dayanamayacaktır, Nâzım Hikmet 3 haziran 1963'te sabahleyin evinin eşliğinde, altmış bir yaşındayken, vefat eder. Nâzım Hikmet, Sovyet Yazarlar Birliği'nin düzenlediği bir törenle, Çehov, Turgenyev, Gogol ve Mayakovski'nin de gömülü olduğu Moskova Novi Deviçi Mezarlığında toprağa verilir. Mezarlığı, ilk vatanından, Türkiye'den uzak, ikinci vatani olarak kabul ettiği Sovyetler Birliğinde, yani bugünkü Rusya'dadır.

2.1.Nâzım Hikmet'in Hayatını Etkileyen Sevdiği Kadınlar

Bence, Nâzım Hikmet'in en lirik şiirleri kadınlar hakkındadır. Fakat bu kadınlar, o döneme kadar şiirlerde bulunan sokaktan geçen, hayallerde yaşayan ve putlaştırılan soyut ve belirsiz kadınlar değildir. Bu kadınlar onun yaşam yörüngesinde bulunan ve hayatla iç içe olan kadınlardır. Bu kadınlar, Nâzım Hikmet'in âşık olduğu ve sevdiği kadınlardır. Fakat bu aşk da o döneme kadar şiirlerde geçen platonik ve idealleştirilmiş bir aşk değil, gündelik hayatta herkesin yaşayabileceğine içinden hayat fişkıran bir aşk ve sevgidir.

Ayşe Kulin'in dediği gibi birçok kadın kendisi hakkında Nâzım Hikmet'in yazdığı şiirlergibi güzel şiirler yazılmasını isterdi: "...Benim için de üç satır yazsın diye, tek bir yıla değil, tek bir aya da razı olurum belki. Benim için de üç satır...ama tutkuyla âşık olduğu Vera'ya yazdıklarından değil de, şefkatle, saygıyla âşık olduğu Hatice Piraye'ye yazdıkları türden..."¹¹. Fakat Nâzım Hikmet hayatına giren bütün kadınlar hakkında değil onlardan sadece birkaçı için şiir yazmıştır. Bu sebeple Nâzım'ın hayatını etkileyen kadınları anmamak mümkün değil.

Nâzım Hikmet daima sevmeye ve sevlmeye muhtaç bir ruh hali içindedir. Daha ön dört yaşındayken Sabiha adlı bir kıza âşık olmuş ve duygularını şiirle ifade etmiştir. Gelecekte de bu

¹⁰Dündar Can. (2006). *Nazım*. İmge Kitabevi – Ankara, 66

¹¹Ayşe Kulin, öğrenciyken Nâzım Hikmet'in yasak şiirlerini mum ışığında gizli gizli el yazısıyla defterine yazıyormuş. Anne olunca Nâzım Hikmet'in şiirleri serbestmiş, bu sefer o çocuklarını şairin şiirlerini okuyarak büyütmüş. Bakınız: Kulin Ayşe. (2010). *İçimde Kızıl Bir Gül Gibi*. Everest Yayınları – İstanbul, 70

böyle olacaktır. Nâzım Hikmet, âşık olduğu kadınlardan farklı sebeplerden dolayı uzak kalmaya mecbur kalmış ve onlara şiir yazmıştır. Şiirle aşkı ifade etmiş, şiirle sevdiği kadınla iletişimini sürdürmüş, şiirle sevdiği kadını unutmamaya çabalamış... Şair, Bursa Cezaevi'nden aşk anlayışını, aşk hakkındaki düşüncelerini şöyle anlatıyor mektuplarında: "...Mesela ben 45 yaşımı bitirdim. Ama her gün biraz daha âşık oluyorum. Karımdan, sanattan, tabiattan, insanlardan, idealimden tut da kanaryama kadar her şeye dolu dizgin âşık oluyorum. Ve çok şükür âşığım. Bu aşk mistik manada filan değil. Platonik aşk değil. Her birine ayrı ayrı pratik tezahürleriyle faal bir aşk... Bana öyle geliyor ki, bir tek insana, yüz milyonlarca insana, bir tek ağaca, bütün ormana, tek bir düşünceye, fikre, birçok düşünceye ve fikre âşık olmadan yaşamak yaşamak değildir.”¹² Fakat gerçek hayatta aşkın da şiirin de bir dereceye kadar kuvveti var. Vâlâ, Nâzım'ın kadınlara karşı tavrını şöyle anlatmıştır: "...Birini severse – iyice severse – ona sadık kalmak isterdi. Sevemediği sıralarda da, sevillecek birini daldan dala arardı. Bunu bilinçle mi, içgüdüyle mi, can sıkıntısıyla mı yapardı?... Şair, sağlam ve kuvvetli aşkların etkisinde olduğunda ve sevgilisi uzun süre gözden irak değilken, başka birbirinden değişik çekimlere kapılmamak için, gönlünün kepenklerini sıkı sıkıya indirirdi diyebilirim. Fakat sevgiliyi zamanlar ve mekânlar ayırınca, günün birinde mahzun mahzun içeri girerdi. "Vicdan azabı çekiyorum, Vâlâ, derdi. Ben de anlardım: olan olmuş! Biri, yeni biri, yeni bir peri onu gelberi etmiş..."¹³ Hem hayat şartlarından, hem kendi yapısından dolayı onu seven kadınlara doğru dürüst haber bile vermeden terk etmiş ve büyük heveslerle yeni ilişkilere girmiştir. Böylece Piraye'den ayrılıp Münevver'e koşmuş, Münevver'in haberi olmadan doktor Galina ile yaşamış, Galina'ya haber vermeden Vera'ya gönlünü kaptırmıştır. Fakat hiçbir zaman aynı anda iki kadın sevmemiş, kalbinde iki aşk barındırmamıştır çünkü "Bir gönülde iki sevda olamaz / yalan / olabilir..." ("*İki Sevda*"). Bu kadınlar belki Nâzım'la hayatın en güzel dönemlerini geçirmişlerdir, fakat belli ki onun sayesinde de en büyük acıyı yaşamışlardır.

Bütün şiirlerini okuduktan sonra aslında şairin âşık olduğu ve evlendiği kadınlara şiir yazdığı belli olmaktadır. Nâzım Hikmet dört kadınla evlenmiştir, bunlar Nüzhet, Piraye, Münevver ve Vera'dır ve bunlardan özellikle son üçü için birçok şiir yazmıştır. Şair şiirlerinde, Nüzhet Hanım'a "minnacık kadın", Piraye Hanım'a "kalbimin kızıl saçlı bacısı", Münevver Hanım'a "gonca gülü", Vera Hanım'a ise "saçları saman sarısı, kirpikleri mavi" sıfatlarıyla seslenir. Belirli dönemlerde hayatını başka kadınlarla da paylaşmış, fakat onlar şiirlerine ilham kaynağı olamamıştır. Mesela kendisini birkaç defa tedavi eden doktor Galina Grigoryevna Kolesnikova ile neredeyse on yıl beraber yaşamalarına rağmen ona tek bir şiir bile yazmamıştır. Bu konuda doktor Galina çok iyi tanıdığı şair için şunları söyler: "Şiir yazamaz olmuştu. Oyun yazıyordu, yazı yazıyordu, ama benimle beraberken şiiri bırakmıştı. Bülbül şakımıyordu artık... Ama Vera'ya âşık olunca hemen şiir yazmaya başladı. Çünkü sanata güç veren şey, aşktır. Aşkın olduğu yerde şaheserler de vardır. Ben bunu çok iyi anlıyordum. O'nu çok sevmeme rağmen sevdiği kadınla beraber olması gerektiğini anlıyordum. Her kadın bunu yapamazdı. Öyle bir aşktı, öyle güzel yazıyordu ki, bir kez bile olsun kıskanmadım O'nu... Bülbül tekrar ötmeye başlamıştı. Önemli olan da buydu.”¹⁴

¹²Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 400-401

¹³Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 39-40

¹⁴Dündar Can. (2006). *Nazım*. İmge Kitabevi – Ankara, 89-90

Nâzım Hikmet bu açıdan çok şanslı sayılır. Kendisi şiir için yaşamaktadır, onun hayat yoldaşları da onun şiiri uğruna fedakarlıklar yapmaktadırlar. Bütün bu kadınların ortak noktası iyilik, yumuşak yaratılış ve gönüllü olarak şairin yolunu takip etme arzusu. Nâzım Hikmet Piraye ile on üç yılı hapisanede olmak üzere toplam yirmi yıl evli kalmıştır. O, şairin zor günlerinde büyük dostudur. Münevver Nâzım'a onun tek oğlu Memet'i doğurur. Ayrıldıktan sonra dost kalırlar, şairin şiirlerini Fransızcaya çevirenlerden biri de Münevver'dir. Nâzım Vera'yla hayatının son günlerini yaşar. Gerçek anlamda âşık olduğu ve sevdiği kadınlar, Nüzhet, Piraye, Münevver ve Vera, aslında birer edebiyat tutkunlarıdır aynı zamanda, Vera'yla birlikte "İki İnatçı" isimli tiyatro eserini yazmıştır. Bütün bu kadınlar, anılarında şairi, iyi ve kıskanç bir eş, iyi bir dost ve baba olarak andılar.

3.Nâzım Hikmet'in Edebî Hayatı ve Eserleri

Nâzım Hikmet'in hayatı adeta edebiyat ve yazarlarla kuşatılmıştır. Çocukken çokokumaktadır, en çok sevdiği yazarlar ise Tefvik Fikret, Mehmet Emin, Ziya Paşa, Halide Edip Adivar, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Namık Kemal' dir. Genç yaşta farklı edebiyat çevrelerine girer, dergilerde şiir, gazetelerde yazı yazmaya başlar. Çok kısa zamanda şiir ve yazılarıyla dikkat çeker ve çevresini etkiler. Paralel olarak kendini geliştirmek için Türk edebiyatını ve dünya edebiyatını araştırıp yenilikleri takip etmektedir. Türkiye'de yaşadığı yıllarda o dönemin en tanınmış yazarlarıyla sohbet edip tartışmış, Sovyetler Birliği'ne gittiğinde de dünyaca tanınmış yazarlarla tanışma fırsatı bulmuştur. Ama çok genç yaşlardan beri onunla devamlı birlikte olan şair Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû) 'dir.

Genç yaşta şiirlerini ilk önce farklı dergilerde yayımlamış. Şiirlerini "Yeni Mecmua", "Alemdar", "Ümit", "Yedinci Kitap", "Sekizinci Kitap" ta yayınlayıp tanınmıştı. Nâzım Hikmet, Celal Sahir Erozan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Orhon Seyfi Orhan, Necmettin Halil Onan gibi ünlü şairlerin arasına girmiştir. Bundan sonra bütün şiirleri, özellikle şiir kitapları büyük ilgiyle karşılanır.

Nâzım Hikmet en çok şiirle ilgilenmiştir. Şiir yazmadığı dönemlerde ise tiyatro eserleri, öyküler, romanlar ve senaryolar yazmıştır. Kendisinin ve ailesinin geçimi için de çok sayıda edebî çeviriler yapmıştır.

Nâzım Hikmet'in, hayatındayken ve vefat ettikten sonra şu şiir kitapları neşredilmiştir: "Güneşi İçenlerin Türküsü" (1928), "835 Satır" (1929), "Jokond ile Si-Ya-U" (1929), "Varan 3" (1930), "1+1=Bir" (1930), "Sesini Kaybeden Şehir" (1931), "Gece Gelen Telgraf" (1932), "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" (1932), "Portreler" (1935), "Taranta Babu'ya Mektuplar" (1935), "Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı" (1936), "Kurtuluş Savaşı Destanı" (1965), "Saat 21.00-22.00 Şiirleri" (1965), "Memleketimden İnsan Manzaraları I-V" (1965-1967), "Dört Hapisane'den" (1966), "Rubailer" (1966), "Yeni Şiirler" (1966), "İlk Şiirleri" (1969), "Son Şiirleri" (1970); tiyatro eserleri "Kafatası" (1932), "Bir Ölü Evi Yahut Merhumun Hanesi" (1932), "Unutulan Adam" (1934-1935), "Ferhad ile Şirin" (1965), "Enayi" (1965), "İnek" (1965), "Sabahat" (1965), "Ocak Başında – Yolcu" (1966), "Yusuf ile Menofis" (1967), "Demokle'nin Kılıcı" (1974); ve romanları: "Kan Konuşmaz" (1965), "Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim" (1967). Nâzım Hikmet'in yazdığı mektuplar ise şu eserlerde toplanmıştır: "Kemal

Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar” (1968), *“Oğlum, Canım Evladım, Memedim”* (1968), *“Vanu'lara Mektuplar”* (1970) ve *“Nâzım ile Piraye”* (1977).

Bu eserlerin farklılığına baktığımızda insan sadece hayran olabilir çünkü Nâzım Hikmet bu eserleri son derece kötü şartlarda, çoğunu hapishanedeyken yaratmıştır. İnsan, bu eserlerin hapishanede nasıl yazıldığına ve sonra yakınları aracılığıyla dışarıya çıkarmasına sadece şaşabilir. Eserlerin bir kısmının kaybedildiği ya da yakıldığını unutmamak gerekir.

Eserlerinin kaderi Nâzım Hikmet'in kaderine benzer. Hürriyetinden mahrum kalan şair gibi şiirleri de yasaklanmıştır. Bu yasaktan dolayı eserlerini gizli-gizli yazıp en yakın dostlarında saklar, büyük tedbirlere rağmen eserlerinin bir kısmı polis tarafından bulunup yakıldığı tahminedilebilir çünkü yazar onlara ulaşamamıştır. Münevver'in yazar arkadaşı olan Peride Celal'e verilen eserlerinin bir kısmı ise tutuklanma korkusuyla yakılmıştır. Zor şartlarda eserler yaratmasına rağmen, Nâzım Hikmet kendi yolundan caymamıştır. Geleceğin hep daha iyi olacağına inanmıştır. Bunu şiirine de yansıtmıştır: *“Şiirler yazarım / basılmaz / basılacaklar ama...”* (*“İyimserlik”*). Hayatta iken Nâzım Hikmet'in eserleri otuzu aşkın ülkede kırk dilde yayımlanır, Türkiye'de ise yirmi sekiz yıl tek kitap bile çıkmaz. Uzun yıllar sonra Nâzım Hikmet'in inandığı iyi zamanlar gelir. 1965 ile 1966 yılları arasında Türkiye'de birden yirmiyi aşkın kitabı yayınlanır, sonra başka yayınlar da bunları takip eder. Yakınlarına yazdığı mektuplar da yayınlanır.

Eserlerinin yayımlanmasından sonra, onun hayatı ve yaratıcılığı hakkında da birçok kitap neşredilmiştir. İlk önce dünyada, sonra kendi vatanında tanınmış olan ilk Türk yazarı Nâzım Hikmet'tir. Uzun yıllar ölümün kıyısında yaşayan yazar geriye, bugün okunan gelecekte de okunulacak birçok güzel eser bırakmıştır.

4.Nâzım Hikmet'in Şiiri ve Şiir Anlayışı

Nâzım Hikmet adeta şiir ve şairler arasında büyümüştür. Evlerinde şiir okuma ve söyleme geleneği alışılmış bir şeydir. Daha küçük yaşlarında ailesinin teşviği ile şiir yazmaya başlar. İlkokulu bitirdiği gün dedesi Nâzım'a kendi şiirlerini yazmak için deri ciltli bir defter armağan etmiştir. Böylece Nâzım 11-12 yaşında yazdığı şiirlerle çevrenin ilgisini çeker. Şiirlerini yayımlamaya başladığında yetenekli, bilgili ve dile hakimiyetifark edilir. O dönemin Türk edebiyatından etkilenip ilk şiirlerini vezinli, kafiyeli, romantik konularda yazar. Celile Hanım, oğlunun 14 yaşında yazdığı *“Servilikler”* adlı ilk şiirini Yahya Kemal'e gösterir, şair şiiri düzeltip yayınlatır. Bu şiir Nazım'ın yayınlanmış ilk şiiridir. Bundan sonra kendisi de şiirlerini yayımlatmayabşlar. Henüz yirmili yaşlarda genç bir şair iken Türk yazı dünyasında kendine önemli yer açar.

Nâzım Hikmet her serbest anını şiir yazmak için kullanırmış. Şiire karşı tutkusunu şöyle ifade eder: *“Ne binecek sırma palanlı bir atım, / ne bilmem nerden gelirâtım, / ne mülküm, ne malım var. / Sade bir çanak balım var. / Rengi ateşten al / bir çanak bal! / Balım her şeyim benim. / Ben / mülkümü ve malımı / yâni bir çanak balımı / koruyorum haşarattan...”* (*“Şiirime Dair”*) Vâlâ Nureddin'e göre aklına gelen bir mısrayı veya şiiri hemen yazarmış, hatta ilham geldiğinde eğer yazacak bir kağıt bulamazsa bu mısraları duvarlara, pantolonlara bile yazarmış. Bunu şiirlerinde de yazmıştır: *“Şairim / şimşek şekillerini şiirlerimin / caddelerde ıslık çalarak /*

kazırım / duvarlara...” (“Şair”) Böyle bir hatırayı Vâlâ şöyle anlatmaktadır: Bir gün Nâzım Hikmet’le bir kahvede otururlarken Vâlâ Nâzım’ın ceplerini karıştırdığını fark eder. Vâlâ, garsondan kağıt istemek için kalkmış fakat döndüğünde şaşkınlık içinde kalmış: “Olan olmuş bu sırada... Nâzım küçük kurşun kalemiyle o kadar hevesle aldığı yeni beyaz pantolonunun dizlerine notlarını almış.”¹⁵

Yine Vâlâ’ya göre Nâzım Hikmet şiirlerini, ahengini duymak için ayakta yüksek sesle söyler. Şiirleri kâğıda yazarken son derece titiz davranır. Şiirdeki bir virgölün yerini değiştirmek için kâğıdı yırtıp şiiri tekrar yazmaktan hiç üşenmez. Fakat şiirin içine iyice girdiğinde mısraları bazen nakış işler gibi yazarmış. Hapishanelerde Nâzım Hikmet’le bir müddet kader birliği etmiş romancı Kemal Tahir’e göre “...Nâzım, yaradılıştan dünyanın en büyük şiir gücü taşıyan mutlu şairlerinden biridir...” Fakat buna rağmen yeni bir şiire başlarken zorlanırmış. Kemal Tahir onun şiir yazmasını şöyle anlatır: “Bir sarı defter alır, ilk sahifesine şiirin adını, daha sonra ilk mısrasını yazardı... ikinci mısrayı bulduğu zaman ilk sahifeyi kopartır, yeniden şiirin adını, ilk mısrasını, altına da ikinci mısrasını yazardı. Bu böylece sahife dolana kadar, 20-30 kere üşenmeden sürüp giderdi. Bir tek virgöl değiştirmek için bile, yeni bir sahifeye, bütün bir sahifeye baştan başlayıp yazdığını çok gördüm. Burada söz konusu olan, şiirin hazırlanışdır. Bir kere havasını kendine yeter görecektir şekilde tutturdu mu, ondan sonra artık tashih edilmiş sayfalarından sinirlenmez olur, şiiri bazen notalara çevirecek kadar çizip karalayarak yazar giderdi.”¹⁶

Şairde ilham her zaman farklı kaynaklardan beslenmiştir. Onda ilham kaynağı adeta tükenmez. İyi bir gözlemci olması, yaradılışının getirdiği şairlik tabiatıyla en basit olaylardan, duygulardan etkilenip şiir yazar. Çoğu kez aldığı mektuplardan duygulanarak bugün de insanı kendine hayran bırakan şiirler yazmıştır. En sade konuları, yeteneği sayesinde etkileyici ve coşkulu şiirlere dönüştürmüştür.

5.Nâzım Hikmet’in Şiirlerinde Konu, Dil, Yapı ve Üslup

Şiirde şekil ve içerik konusu şiir tarihi kadar eski bir konudur. Nâzım Hikmet’e göre şiirde şekil ve içerik birbirine bağlıdır, şeklin nasıl olacağını tayin eden içeriktir, içerik özgün değilse şekil de özgün olamaz. Bu sebeple Nâzım’ın şiiri devamlı bir arayış içindedir, bu arayış şairi gece gündüz geçmişten kendi çağına kadar önemli şairleri okumaya, yeni yazar, yeni edebiyat akımlarını ve yenilikleri takip edip yararlanır. Özellikle Rusya’da iken tanıdığı fütürist ve konstruktivizm akımları ve şiirler ilgisini çekmiştir. Böyle bir araştırma ve çabanın sonucu olarak Türk şiirine serbest nazmı getirir, Türk şiiriyirminci yüzyılda yenileşme sürecine girmiştir, Nâzım Hikmet ise yeniliğin en ısrarlı öncüsü olur. Fakat bu birdenbire gerçekleşen bir yenilik değildir. Yeniliğe ilk geçiş dönemi olarak Tanzimat edebiyatı ve yazarları kabul edilebilir, onların hayat tarzları ve sanata bakışları eski şairlerden farklıdır, yönlerini batıya döndürmüşlerdir. Şiiri topluma ve gerçeğe yakınlaştırırlar, fakat Tanzimat şairlerinin eserlerinde divan şiirinin izlerini de görmek mümkündür. Nâzım Hikmet böyle bir şiir geleneğinin içinde büyümüş ve sadece içerikte değil biçimde de yenilik getirmiştir. Şaire göre, yeni hayat, yeni şiir

¹⁵Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 26

¹⁶Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 364-365

biçimiyle ifade edilmelidir. Böylece Mayakovski'nin şiir şekli aklına gelir ve hiç Rusça bilmediği halde bu Rus fütüristinin etkisi altında özgün şiir tarzına „*Açların Gözbebekleri*“ adlı şiirle başlar. Nâzım, Türk edebiyatının bu ilk serbest mısralarını Vâlâ Nureddin'e ve Şevket Süreyya'ya okur. Onlara “Eski usul vezinle kafiyeye paydos!” diyerek haykırır “835 *Satır*” isimli kitabında bulunan “*Açların Göz Bebekleri*” adlı şiirini heyecanla dinletir. Böylece yeni şiir şekli bir nevi onaylatılmıştır ve şiir ilk önce Rusya'da 1922'de basılır.¹⁷

Nâzım Hikmet Türk şiirinde yaptığı bu değişikliği şöyle anlatmaktadır: “Şüphesiz ki, yeni ve hiç olmazsa o zamana kadar Türk şiirine girmemiş bir içeriği işlemek zorunda kalınca, yeni şekil aramak zorunda kaldım. Bu bütün iddialara rağmen Mayakovski'nin şekli değildi, yahut hiç olmazsa, sadece Mayakovski'nin ve umumiyetle Rus serbest nazımın şekli değil, ondan aynı zamanda başka bir şeydir... Benim anladığım manada serbest nazım, ne bir reformdur, ne de bir anarşi, bir revolüsyondur. Yani ne eskinin ıslâhı, ne de bütün kıymetlerin top yekûn inkârı...”¹⁸ Gerçekten de Nâzım'ın şiirlerinde genel anlamda hayal kuvveti, resim, müzik, vezin ve kafiye de vardır çünkü onları şiir için bir güzellik ve katkı olarak uygular. Nâzım Hikmet bütün şiir mirasından yararlanarak şiire yenilik olarak vezinsizliğin vezni, kafiyesizliğin kafiyesi ve kelime vezni kurallarını sokar. Özellikle Türkçe'nin kelime imkanları üzerinde farklı uygulamalar yapıp, kelimeyi bütün olarak telaffuz edip daha ileri bir ritme varmıştır. Böylece, şairin serbest nazımla yazdığı şiirlerindeki ses, ritim, ahenk, edanın nereden kaynaklandığını anlamış oluruz.

Nâzım Hikmet arayışları aştıktan sonra şiirde bir özgürlüğe ulaşır: “Şimdi bütün şekillerden faydalaniyorum. Halk edebiyatı vezniyle de yazıyorum, kafiyeli de yazıyorum. Tersini de yapıyorum. En basit konuşma diliyle, kafiyesiz, vezinsiz de şiir yazıyorum. Sevdadan da, barıştan da, inkılâptan da, hayattan da, ölümden de, sevinçten de, kederden de, umuttan da, umutsuzluktan da söz açıyorum, insana has olan her şey şiirime de has olsun istiyorum. İstiyorum ki, okuyucum bende, yahut bizde, bütün duygularının ifadesini bulabilsin...”¹⁹ Hemen her şair hayat boyu gelişir ve hayat boyu edindiği bilgiler ve tecrübeler şiirlerine yansır. Bazı dönemleri ve tecrübeleri aşsa da onlar belirli durumlarda mısralara yansır. Bu sebeple Nâzım'ın şiirlerinde halk edebiyatından, divan edebiyatından, Mevlevilikten izler, tasavvufi öğeler görmek mümkündür. Şiirlerinde 1929 yılına kadar fütürizmin etkisi belirgindir, 1929-1936 yılları arasında ise fütürizmin türevi olan konstrüktivizmin etkisi hissedilir. 1936'dan sonra arayışları aşip kendine dönük şiirler yazmaya başlamış başlar. Nâzım Hikmet'in 1938 yılında hapse girmesi hayatını, şiirinin gelişmesini, büyük ölçüde de Türk şiirinin akış yönünü de değiştirdi çünkü o kendi vatanındayken bile kendi vatanının hayat ve edebiyat akışından uzaktır, yıllarca eserleri yasak, şiirleri ise yayımlanmaz. Başka bir açıdan bakıldığında ise bütün yaşadıkları aslında Nazım'ın şiirini beslemektedir.

Fakat bütün bu şartlara rağmen, Nâzım Hikmet'in şiirleri farklı konularla zengindir. Nâzım Hikmet şiirlerinde vatan, vatan hasreti, tarih, millet, savaş, savaş acıları, açlık, kahramanlar, şehitler, merhamet, barış, köy, şehir, işçilerin gücü, hapishane, aşk, sevgi, özlem, ayrılık, gönül kırgınlığı, hayat, gündelik yaşam, doğa, insan sevgisi, kadın sevgisi, çocuk sevgisi, yaşlılık, hastalık, ölüm, ay, kozmos, uyum, paylaşma, düş, umut, iyilik, iyimserlik ve ülkü

¹⁷Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 267

¹⁸Kolcu İhsan Ali. (2010). *Nâzım Hikmet'in Poetikası*. Salkımsöğüt Yayınevi - Erzurum, 163

¹⁹Kolcu İhsan Ali. (2010). *Nâzım Hikmet'in Poetikası*. Salkımsöğüt Yayınevi - Erzurum, 98

konuları belirgindir. Şiirlerinde işlediği konular aslında şairin düşünsel, siyasal, kültürel ve duygusal hayatını yansıtır.

Şiirlerine gündelik hayatta yaşanan olay, duygu, düşünce ve hayalleri yansıttığı gibi, bu alanlarda gelişen konuların aracılığıyla şiiri halka yaklaştırmak amacıyla konuşma dilini büyük bir başarıyla şiirlerinde kullanmıştır. Nâzım Hikmet hayatı boyunca Türkçenin ve Türk şiirinin gelişimini takip etmiş, bu uğurda hayatı boyunca çalışmıştır. Türkçesini hayat boyunca geliştirmiş, fakat Türkçenin edebi alanda gelişmesine de katkı sağlamıştır.

6. Sonuç

Nâzım Hikmet doğuştan gelen şairlik yeteneği ve hayatı boyunca şiir ile ilgili çabaları neticesinde Türk edebiyatı tarihinde kendisine belirli bir yer edinmiştir.

Nâzım Hikmet'in bu bölgelerde yaşanan sosyalizmi ve onun felsefesini tanıma fırsatı oldu ve doğal olarak bu, yaratıcılığına da yansıdı. Nâzım Hikmet toplumdan ilham alarak şiire toplumcu gerçekçiliği getirdi. Böylece Tanzimat'la başlayan ve dünya algısını değiştiren yenileşme çabaları Nâzım Hikmet'le, Milli Edebiyat devri ve Cumhuriyet devri ile devam eder. Bizim için en önemli olan, o yıllarda Yahya Kemal'in neo-klasisizmi, Ahmet Haşim'in neo-sembolizmi, Mehmet Âkif'in İslamcılığı, Mehmet Emin Yurdakul'un memleketçiliği sürerken Nâzım Türk şiirine yenilik olarak lirik toplumcu gerçekçiliği, somut güzellikleriyle gerçek doğayı, hayatta yaşanan gerçek romantizmi ve serbest vezinle şiir biçiminde özgürleşmeyi getirdi, devrim diyalektiğini ise şiirle bağdaştırabilirdi. Bunun dışında lirik ve epik şiirlerinde gerçek insanların kaderini yazıp halkın gururunu güçlendirdi. Onun eserlerinden etkilenip yetişen ve sonra kendi yolunu ve üslubünü bulan birçok kuşak ve yazar yetişti. Bunların arasında Atilla İlhan, Arif Damar, Ahmet Arif, Tarık Günersel, Ayşe Kulin, Ayten Mutlu vs. ilk akla gelen isimlerdir.

Bütün bunlardan sonra Nâzım Hikmet'in en büyük başarısı, eserlerinin Türkiye'de yasak iken Rusya'da, üstelik Türkçe olarak yayınlanmasıdır. Sosyalist ülkelerde yaşayan Türk halkı yıllarca bu eserleri okuyarak yetişmiştir. Bu durum, onun sosyalist ülkelerdeki Türk halkı ile yakın ilişkiler içinde olmasını sağlar, uzun yıllar büyük bir boşluğu tek başına doldurur. Bu bölgelerde yetişen özellikle Türk sanatkarlarını da derinden etkiler. Kısa sürede eserleri farklı dillere de çevrilip çabucak benimsenmiştir. Bu yönüyle de Nâzım Hikmet, kendişiirleri başta olmak üzere Türk edebiyatını bütün dünyaya tanıtır.

Sonucu, Nâzım Hikmet'in en yakın arkadaşı Vâlâ Nureddin'in sözleriyle tamamlamaktayız: “Yanımda büyüüp Türkiye içi Türkçesi’ni, Türkiye dışı Türklerin arasına yayan ve dünyanın gelmiş geçmiş en büyük şairlerinden biri diye kendini dosta düşmana kabul ettiren Nâzım Hikmet, tekrarlıyorum, ömür boyu rastladığım en olağanüstü insandır... Yalnız Türkiye dışında yaşayan Türkler değil, başka milletler de Nâzım Hikmet’i tercümelerinden

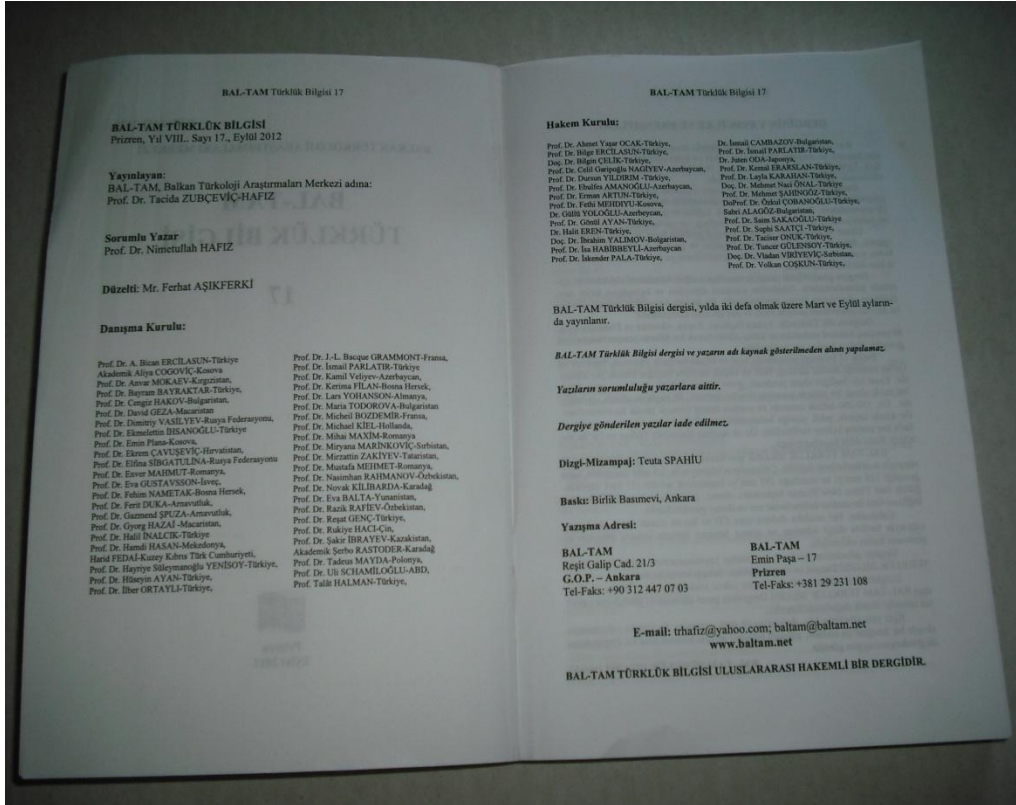
okumakla yetinmeyip, onun Türkiye Türkçesi'yle yazılmış metinleri üzerine eğiliyorlar. Böylelikle Türkçe, öğrenilmeye değer kültür dilleri arasına girmiş bulunuyor.”²⁰

BİBLİYOGRAFYA

1. Gronau Dietrich. (1995). *Nazım Hikmet*. Altın Kitaplar Yayınevi – İstanbul;
2. Dündar Can. (2006). *Nazım*. İmge Kitabevi – Ankara;
3. Fevralski Aleksandr. (1997). *Nazım'dan Anılar*. Milliyet Yayınları – İstanbul;
4. Fiş Radi. (1995). *Nâzım'ın Çilesi*. Alev Yayınları – İstanbul;
5. Fuat Memet. (1975). *Nâzım ile Piraye*. De Yayınları – İstanbul;
6. Halman Sait Talât, Horata Osman, Çelik Yakup, Demir Nurettin, Kalpaklı Mehmet, Korkmaz Ramazan, Oğuz Öcal M. (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi 4*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları – İstanbul;
7. (2011). Hikmet Nâzım. *Bütün Şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları – İstanbul;
8. Kolcuİhsan Ali. (2010). *NâzımHikmet'inPoetikası*. SalkımsöğütYayınevi - Erzurum;
9. Kulin Ayşe. (2010). *İçimde Kızıl Bir Gül Gibi*. Everest Yayınları – İstanbul;
10. Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları – İstanbul;
11. (2007). *Türkçenin Sürgün Şairi Nâzım Hikmet*. Hece Yayınları – Ankara;
12. (2002). *100. Doğum Yılı Dönümünde Nâzım Hikmet'e Armağan*. T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları – Ankara.

---

²⁰Nureddin Vâlâ Vâ-Nu. (1999). *Bu Dünyadan Nazım Geçti*. Milliyet Yayınları - İstanbul , 429, 421

NÂZİM HİKMET'İN HAYATI VE ŞİİRLERİ

Mariya LEONTİÇ*

ÖZET

Nâzım Hikmet 1902'de Selanik'te doğdu. Nâzım Hikmet, Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok örneği görülen kozmopolit bir aileye mensuptur. 1921'de Nâzım Hikmet Moskova'ya gider ve "Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi"nde sosyoloji, politoloji ve sanat tarihini okumaya başlar.

Çağdaş Türk şiirinde Nâzım Hikmet'in önemli yeri vardır. İlk şiirlerini hece vezniyle yazar. Moskova'da fütürist ve konstrüktivizm akımlarıyla tanışır ve özellikle Vladimir Mayakovski'den etkilenir. Böylece Nâzım Hikmet Türk dilinin zengin ses sisteminden ve ses uyumlarından yararlanarak Türk şiirine serbest nazmı getirir. Şiirleri elliye aşkın dile çevrilmiştir.

Kitaplarını yazarken ilhamı hayatından ve dünyada yaşayan insanlardan, özellikle Türkiye'de ve Sovyetler Birliği'nde yaşayan insanlardan alır. O, şiirlerinde, hayat, ölüm, adalet, barış, hapis, kadın, eş, adam, anne, baba, çocuk, sevgi, köyler, şehirler, vatan ve insan sevgisi için yazar.

Nâzım Hikmet 1963'te Moskova'da vefat etti.

Anahtar kelimeler: lirik şair, serbest nazım, insan sevgisi, kadın sevgisi, vatan sevgisi.

NAZIM HIKMET'S LIFE AND POETRY

ABSTRACT

Nazım Hikmet was born in Salonica, Ottoman Empire, today Thessaloniki, Greece, in 1902. He came from a cosmopolitan and distinguished family. He is one of the best lyric poets in Turkey. In 1921 Hikmet went to Moscow where he studied Sociology at the Communist University of the Toilers of the East.

Nazım Hikmet has an important place in contemporary Turkish poetry. He was writing his first poems in syllabic verse. In Moscow, he was influenced by the young Russian poets, especially by Vladimir Mayakovsky. There, Nazım Hikmet changed his form and preferred writing in free verse

* Doç. Dr. "Gotse Delçev" Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Görevlisi, marija.leontik@ugd.edu.mk

